

УДК 338.515:658.821:631.12

Навроцький Я.Ф.
науковий співробітник
відділу інвестиційного
та матеріально-технічного забезпечення
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ФОРМУВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ ПРИБУТКОВОСТІ РОСЛИННИЦТВА

FORMATION OF CONJUNCTURE IN THE AGRICULTURAL MARKET UNDER THE CONDITIONS PROFITABILITY OF PLANTING

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано важливість забезпечення аграрного виробництва новою, високотехнологічною технікою. Встановлено відсутність впливу збільшення прибутку на обсяг закупівель імпортової сільськогосподарської техніки аграрними підприємствами. Розкрито причини нівелювання такого впливу, зокрема інфляційно-девальваційний чинник. Доведено чітку залежність частки придбаної техніки іноземного виробництва від фінансових результатів в рослинництві. Обґрунтовано необхідність удосконалення вітчизняного машинобудування та спрямування його на виробництво нової, високотехнологічної техніки. Окреслено найважливіші шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника на ринку сільськогосподарської техніки.

Ключові слова: ринок сільськогосподарської техніки, попит, прибуток, сільськогосподарське машинобудування, імпорт техніки.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована важность обеспечения аграрного производства новой, высокотехнологичной техникой. Установлено отсутствие влияния роста прибыли на объем закупок импортной сельскохозяйственной техники аграрными предприятиями. Раскрыты причины нивелирования такого влияния, в частности инфляционно-девальвационный фактор. Доказана четкая зависимость доли приобретенной техники иностранного производства от финансовых результатов в растениеводстве. Обоснована необходимость совершенствования отечественного машиностроения и направления его на производство новой, высокотехнологичной техники. Определены важнейшие пути повышения конкурентоспособности отечественного производителя на рынке сельскохозяйственной техники.

Ключевые слова: рынок сельскохозяйственной техники, спрос, прибыль, сельскохозяйственное машиностроение, импорт техники.

ANNOTATION

The importance of providing agricultural production with new high-tech equipment is grounded in the article. The absence of the influence of profit growth on the volume of purchases of imported agricultural machinery by agricultural enterprises has been established. The reasons for leveling such influence, in particular the inflation-devaluation factor, are revealed. A clear dependence of the share of the foreign machinery production and financial results in crop production is proved. The necessity of improving the domestic machine-building industry and its direction for the production of new, high-tech machinery is grounded. The most important ways of increasing the competitiveness of the domestic producer on the market of agricultural machinery are determined.

Key words: agricultural machinery market, demand, profit, agricultural machinery, machinery import.

Постановка проблеми. Останнім часом сільське господарство стало однією з найважливіших галузей економіки України, особливо рослин-

ництво є прибутковою та експортоорієнтованою галуззю. Рослинництво потребує забезпечення сільськогосподарською технікою на рівні передових країн ЄС і світу для досягнення максимальної прибутковості та дотримання високих норм якості. Але в країні залишається проблема із забезпеченням в повному обсязі високотехнологічною, високопродуктивною технікою. Підприємства, що мають досить високий рівень прибутковості, віддають перевагу придбанню техніки іноземного виробництва, ігноруючи малопродуктивну, морально застарілу вітчизняну техніку. Існує ціла низка суб'єктивних та об'єктивних причин такого явища, а саме слабкий рівень підтримки державою як аграрних підприємств, так і вітчизняного машинобудування; нерозвиненість фінансових інститутів та висока вартість кредитних ресурсів; недосконалість та застарілість виробничої бази сільськогосподарської техніки; диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію та засоби виробництва тощо. Більшість цих проблем можна усунути, спрямовуючи державну підтримку, приватні інвестиції, прибуток аграрних підприємств на удосконалення сільськогосподарського машинобудівного комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення сільськогосподарською технікою аграрних підприємств, функціонування ринку та кон'юнктура його розкриті в роботах Я.К. Білоуська, М.М. Могилової, В.В. Іванишина, В.Л. Товстопята, О.В. Захарчука, В.Є. Скоцка, Д.Ю. Солов'я, О.В. Вишневецької.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас недостатньо висвітлені проблеми попиту на іноземну та вітчизняну техніку, використання прибутку як фактору формування кон'юнктури ринку, шляхи підвищення попиту на вітчизняну сільськогосподарську техніку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в дослідженні впливу прибутковості галузі рослинництва на кон'юнктуру ринку сільськогосподарської техніки, обґрунтуванні шляхів оптимізації пропозиції відповідно до виявленого попиту на сільськогосподарську техніку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність виробництва рослинницької продукції значною мірою залежить від матеріально-технічного забезпечення господарств загалом, зокрема високотехнологічною сільськогосподарською технікою. Основним джерелом придбання сільськогосподарської техніки в Україні залишаються власні кошти, а саме прибуток.

Аналізуючи щорічну частку придбання сільськогосподарської техніки іноземного виробництва для рослинництва в грошовому виразі, спостерігаємо постійне її збільшення в загальному обсязі її придбання. Так, якщо у 2004 році вона складала лише 38% (87 млн. дол. США), то в 2010 році вона становила 67,4% (313 млн. дол. США), а в 2016 році досягла 86,3% (305 млн. дол. США).

Згідно з розрахунками (рис. 1) встановлено пряму залежність збільшення частки придбання іноземної техніки від збільшення прибутку сільськогосподарських підприємств, отриманого від реалізації продукції рослинництва. Коефіцієнт кореляції цих показників досить високий – 0,73*. Це свідчить про віддання переваги українськими товаровиробниками імпортній сільськогосподарській техніці всупереч намаганням держави стимулювати закупівлю вітчизняної техніки через впровадження державних програм фінансування як розвитку вітчизняного машинобудування, так і безпосередню закупівлю аграрними підприємствами вітчизняної техніки.

Під час аналізу сум витрат на техніку іноземного виробництва і прибутку сільськогосподарських підприємств пряму залежність не спостерігаємо. Загальний коефіцієнт кореляції складає всього 0,23, більш вагоме зна-

чення на рівні 0,52 характерно для періоду з 2004 по 2009 роки. Це пояснюється певними об'єктивними та суб'єктивними причинами і не впливає на загальну тенденцію віддання переваги сільськогосподарських товаровиробників в придбанні іноземної сільськогосподарської техніки перед вітчизняною (рис. 2).

У 2004 та 2005 роках ринок імпоротної сільськогосподарської техніки ще був недостатньо розвинутим у країні, аграрії віддавали перевагу вітчизняній техніці, хоча в 2005 році, незважаючи на зниження прибутку в галузі рослинництва, сума придбання техніки дещо зросла. У 2006-2007 роках сума придбаної техніки значно перевищила отриманий прибуток. Це пояснюється тим, що в 2006-2008 роках відбувалося активне кредитування як всіх галузей економіки загалом, так і аграрних підприємств зокрема. 2008 рік став найбільш сприятливим для аграріїв, адже отриманий прибуток попереднього року дав змогу не лише розраховуватися по кредитах, але й наростити обсяги придбання імпоротної високотехнологічної техніки. З кінця 2008 року до 2010 року загальнодержавна криза призвела до зменшення прибутків і, як наслідок, скорочення закупівель техніки загалом. Вже з 2010 року спостерігаються поступове збільшення прибутковості галузі рослинництва та зростання обсягів придбання сільськогосподарської техніки. 2013 рік став останнім в періоді збільшення цих показників і внаслідок кризових явищ (анексія Криму, війна на сході країни, девальвація гривні); вже з 2014 року відбулося різке падіння закупки техніки разом з падінням рівня прибутковості. Різке збільшення прибутку в 2015 році не привело до пропорційного збільшення закупівель

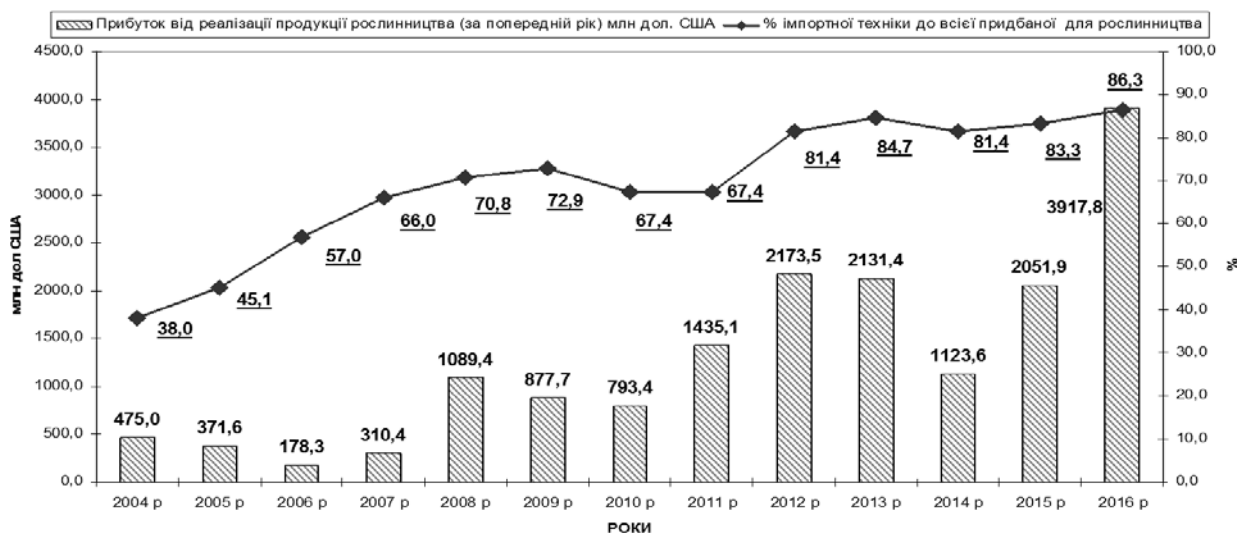

Рис. 1. Залежність частки придбання с/г техніки іноземного виробництва від суми прибутку в рослинництві (**)

* виключно сільськогосподарські підприємства;

** сума придбання техніки за поточний рік, прибуток надається за попередній рік

Джерело: за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>), даними Міністерства аграрної політики України «Оперативна інформація щодо придбання сільськогосподарської техніки» за відповідні роки, власні розрахунки

техніки. Це пояснюється штучно завищеною прибутковістю галузі через інфляційні процеси та недосконалий облік основних засобів, що потребують відповідної переоцінки. Відсутність переоцінки основних засобів викривлює основні результативні показники сільськогосподарської діяльності на макро- та мікрорівнях. Наведені дані свідчать про завищення рентабельності сільського господарства через недооцінку галузевих основних засобів [1, с. 96]. Процес недооцінки основних засобів має місце з 1997 року, коли вартість основних засобів просто індексувалася без врахування реального зростання цін на них. Крім того, інфляційно-девальваційні процеси через сезонність виробництва рослинницької продукції також позначаються на невідповідності собівартості продукції та, відповідно, її рентабельності на рівні, що забезпечує процес відтворення виробництва в наступному операційному циклі. Враховуючи той факт, що за останні 5 років частка імпортової сільськогосподарської техніки перевищує 80 відсотків загальних обсягів її закупівлі, слід сказати, що чинник девальвації гривні досить суттєво впливає на можливості підприємства щодо відтворення виробництва навіть за звітної рентабельності в рослинництві.

Сільськогосподарські товаровиробники віддають перевагу техніці іноземного виробництва через її високу технологічність, економічність, комфортність, екологічність, незважаючи на більш високу ціну порівняно з вітчизняними аналогами. Крім того, одним із визначальних чинників розвитку ринку сільськогосподарської техніки останніх років є участь у сільськогосподарському бізнесі великих підприємств, а

також залучення акціонерного капіталу окремими виробниками на міжнародних фондових біржах. Прихід на ринок впливових гравців, які мають у своєму розпорядженні значні фінансові ресурси, зумовив зростання попиту на високотехнічну та високопродуктивну техніку іноземного виробництва [2, с. 53].

Що стосується вітчизняного товаровиробника, то такі гіганти сільськогосподарського машинобудування, як ХТЗ «Херсонський машинобудівний завод», «Південмаш», «Білоцерківськмаш», на жаль, не витримали випробування кризами 1990-х і початку 2000-х років. Якщо в Росії та Білорусі влада зважилася на протекціоністські заходи з метою підтримки національних виробників, то український ринок був цілком відданий імпорту. А вітчизняна продукція в умовах розвалу 1990-х років виявилася неконкурентоспроможною порівняно навіть з технікою, що була у використанні, провідних світових брендів. Звичайно, посильна допомога українським компаніям здійснювалася через «Уккрагролізинг», що купував вітчизняну техніку для поставки її аграріям. Але його частка на національному ринку ніколи не перевищувала 2-4% внаслідок хронічно скромного державного фінансування [3, с. 53].

Тому, реалізуючи політику підтримки вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, держава має стимулювати не власне виробництво застарілої, неконкурентоспроможної техніки, а інвестиції в нові технології.

Так, прикладом може стати виробництво тракторів «Versatile», яке було перенесене з Канади в Росію, що дало змогу значно знизити їх ціну через здешевлення робочої сили та логіс-

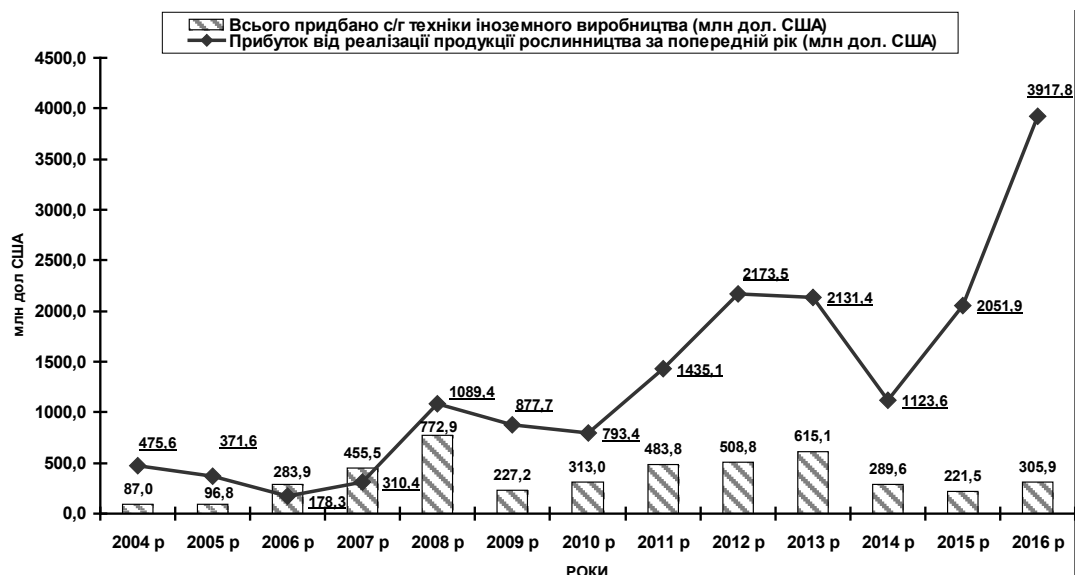

Рис. 2. Залежність обсягів придбання с/г техніки іноземного виробництва від суми прибутку в рослинництві (**)

* виключно сільськогосподарські підприємства;

** сума придбання техніки за поточний рік, прибуток надається за попередній рік

Джерело: за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>), дані Мінагрополітики України «Оперативна інформація щодо придбання сільськогосподарської техніки» за відповідні роки, власні розрахунки

тичних витрат. Отже, цей трактор можна назвати російським, незважаючи на назву. Крім того, комбайни, виготовлені на заводах «Ростсільмашу» в Росії, продаються під брендом «Versatile» в Америці [4]. При цьому трактор залишається цілком конкурентоспроможним на європейських ринках. Цей бренд активно просувається на ринок сільськогосподарської техніки в Україні.

Нині ключові загальносвітові тенденції сільськогосподарського машинобудування спрямовані на підвищення продуктивності і надійності, безпеки і комфорту, збереження навколишнього середовища та зниження собівартості, а також включають в себе:

- автоматизацію роботи сільськогосподарських машин і зниження впливу людського фактору;
- використання систем віддаленого моніторингу, контролю технічного стану та діагностики сільськогосподарських машин;
- збільшення продуктивності сільськогосподарських машин;
- забезпечення безпеки і захист навколишнього середовища;
- поліпшення економічних показників (зниження витрат на паливно-мастильні матеріали, робочі рідини і матеріали);
- підвищення ергономічності виробництва;
- впровадження робототехніки;
- використання композитних матеріалів [5].

На жаль, вищезгадані тенденції не в повному обсязі стосуються галузі машинобудування в Україні.

Висновки. Через тісний зв'язок між часткою закупівлі імпоротної техніки та фінансовими результатами в галузі рослинництва виникає необхідність наповнення ринку сільськогосподарської техніки високотехнологічними, високоефективними машинами та обладнанням. Одним із основних шляхів вирішення цього питання є не активізація імпорту, а стимулювання розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

Зарубіжні машини кращі від вітчизняних аналогів за багатьма техніко-економічними показниками. Вони надійніші, потужніші, комфортніші та оснащені сучасними системами

керування, вузлами й агрегатами. Проте йти шляхом масової закупівлі техніки за кордоном, витрачаючи на це величезні кошти та стимулюючи зарубіжного виробника, з державницьких позицій не завжди виправдано [6].

Для вдосконалення технічного рівня продукції сільськогосподарського машинобудування та підвищення її привабливості для споживача необхідно стимулювати збільшення державних витрат та залучення приватних інвестицій на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також створення умов для безпосередньої взаємодії підприємств галузі сільськогосподарського машинобудування з науковими організаціями для розробок нових технічних рішень, продуктів і технологій.

Перспективним може стати в Україні також придбання новітніх технологій з виробництва сільськогосподарської техніки, цілих заводів або хоча би створення спільних підприємств щодо збирання техніки та часткової її комплектації вітчизняними вузлами і агрегатами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Могилова М.М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення: [монографія] / М.М. Могилова. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. – 404 с.
2. Скоцик В.Є. Організаційні засади функціонування ринку сільськогосподарської техніки в Україні / В.Є. Скоцик // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – № 181. – С. 207-209.
3. Украина: производители сельхозтехники – на грани выживания // Машиностроение Украины. – 2015. – № 1. – С. 52-54.
4. Новые трактора российского производства // Официальный сайт tehnorussia.su [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tehnorussia.su/obzory/389-novye-traktora-rossijskogo-proizvodstva>
5. VII. Принципы государственной политики для достижения целей Стратегии «Стратегия развития сельскохозяйственного машиностроения России на период до 2030 года»: Распоряжение Правительства Российской Федерации от 7 июля 2017 года № 1455-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.gov.ru/laws/acts/54/49525353451088.html>
6. Соловей Д.Ю. Аналіз кон'юнктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні / Д.Ю. Соловей, Я.К. Білоусько // Економіка АПК. – 2014. – № 1. – С. 40.